

Pastelowa wstęga Möbiusa na czarnym tle. Część 1.

50 lat twórczości Andrzeja „Dudiego” Dudzińskiego

Magda i Andrzej Dudziński, fot. K. Kasprzyk

Krzysztof Kasprzyk (*Sopot, Toronto, El Chalten w Patagonii*)

Gdy zapoznajemy się z pracami Dudiego, pojawia się słowo, czasami niebezpieczne dla twórcy – zachwyt. Zachwyt bezkrytyczny – oczekując, by stale nas zaskakiwał przyrządzając smakowite iluzje nadziane na rożen realności oraz zachwyt krytyczny – z obawy, za co jeszcze może się wziąć... Bo póki co, są to: malarstwo, grafika, rysunek satyryczny, ilustracje książkowe, plakaty, fotografia i foto-przekształcenia, scenografia teatralna, publikacje książkowe, w tym wspólnie z żoną Magdą książki dla dzieci, prace komputerowe (obrazy cyfrowe), kolaże i asamblaże, prace dla radia, TV, kabaretu i filmu, a ostatnio także reżyseria. Należałoby dorzucić dawne rysowano-pisane listy do przyjaciół i znajomych oraz wciąż podtrzymywane życie towarzyskie, połączone ze zdziwieniem z powodu jego zanikania i tak szybkich zmian w świecie, że poprzez jego liczne dziury i pęknięcia postrzępiła się, a nawet czasem zerwała w wielu miejscach, materia ciągłości pokoleniowej. Dodatkowo, w owych zakłęśnięciach żywobycia coraz to znikają ludzie z rodziny i z grona dawnych znajomych, udając się śladami doży, któremu się dłuży w otchłaniach Wszechświata...

I tak zleciało 50 lat twórczości artystycznej, którą Andrzej Dudziński obchodził w ubiegłym roku, twórczości bynajmniej nie zasklepionej w sobie i w spoczynku na zasłużonych laurach.

Sopockie klimaty

Z Dudim mam życiowe zaplątania, które wzięły się nie tylko z mieszkania razem w tym samym, magicznym wręcz miejscu, Sopotem zwanym, gdzie się Andrzej urodził. Spotkaliśmy się w sopockim II Liceum, w ósmej klasie. Ja beknąłem czyli zostałem na drugi rok i tym sposobem z Dudim się rozstałem. Co pewien czas dochodziły mnie wieści o jego wyczynach w szkole i poza nią, bowiem od samego początku był postacią barwną. Dobrze znali się nasi ojcowie, spotykając się na gruncie zawodowym w biurze projektów. Nadto nasi rodzice dość często grali w brydża, popijając co lepsze zagrania nalewkami lub wyrobami PMS. Gdy Andrzej popadł w tarapaty z językiem rosyjskim, uczęszczał przez pewien czas na korepetycje do mojej babci, która jako osoba urodzona w wieku XIX, kończyła szkoły w zaborze rosyjskim. Kiedyś śmiejąc się powiedziała mi:

Ten Dudziński zadaje czasem takie pytania, że nie wiem jak na nie odpowiedzieć. Wczoraj stwierdził, że w szkole razi go brzydota i wulgarność języka łacińskiego i na dowód przytoczył odmianę słowa „huius” dodając, że jeszcze do tego jest zaimkiem wskazującym – zapewne na kogoś.

W Sopocie była szczególna atmosfera, bo po wojnie w dużym procencie mieszkała tam inteligencja, w tym spora grupa

warszawiaków, którzy po przeżyciach wojennych nie byli w stanie ponownie zamieszkać w zrujnowanej stolicy. Następnie wygnańcy ze Wschodu czyli wilniuchy i grodnianie, nadto zachowało się nieco Niemców i ocalałych Żydów. Niemców komuna ostatecznie wygnała po roku 1951, natomiast wielu Żydów po 1968. I od lat mieszkali tam Kaszubi. Jednym słowem była to pewnego rodzaju wielokulturowość, bo mieszały się nie tylko języki i gwary, ale też style życia i bycia. Przeto materia dla obserwacji i wzbogacania wewnętrznego była nader obfita, a od czasu do czasu, po grzbietach waliła nas historia.

Sopot, widok na Zatokę Gdańską, fot. K. Kasprzyk

Kto wie czy jednak nie ważniejsze było otoczenie, krajobraz i klimat tego miasta – wzgórze porośnięte lasem, plaża, morze czyli Zatoka Gdańska, która zimą potrafiła tak zamarznąć, iż chodziliśmy piechotą wokół sopockiego mola, przedziwna architektura starych, poniemieckich domów, rodem z bajek lub świata innych fantazji, stare kamienice z przeróżnymi zakamarkami, przejściami i nader tajemniczymi piwnicami. To był świat naszego dzieciństwa, który nas pobudzał i rozwijał, tworzył magiczne pole eksploatacji skutkujące często naszymi dokonaniem w latach późniejszych. Oczywiście pod warunkiem, że zasiedlił się w nas talent, pracowitość i to COŚ unikalnego. To wszystko w Andrzeju szczęśliwie się skupiło.

Słynne były teksty Dudzińskiego, nazywanego wtedy Szarotą, różne jego powiedzonka i purnonsensowne kawały, gdy się spotykał w czasach studenckich ze swoją paczką w kultowej sopockiej kawiarni „Złoty Ul”. Z tamtych czasów zapamiętałem jeden jego dowcipas:

pustynia, gorąco, po piasku lezie harcerz, dochodzi do jakiejś wydmy i zaczyna kopać w niej saperką. Kopie, kopie, kopie i po chwili odkopuje drzwi z napisem „Piekarnia”. Puka, ktoś odzywa się „Proszę wejść”, więc wchodzi i pyta „Czy są czerstwe bułki?”. „Nie ma” odpowiada piekarz. Harcerz wyjął dzwoneczek i zadzwonił.

Zaskoczył nas także jego ożenek w młodym wieku (22 lata, wciąż na studiach) z Magdą Dygat, ale ta miłość trwa do dziś na nadzwyczaj ciepłych i solidnych podstawach. Wtedy poczytywaliśmy taki krok za sporą odwagę, bo przeważnie trwaliśmy grzecznie, czasem przydługo, na garnuszku rodziców. Andrzej miał przeboje z ojcem, nie tylko z powodu wczesnego ożenku, ale głównie z racji wymknięcia się po dwóch latach z architektury na Politechnice Gdańskiej. Ojciec sobie wymarzył i zaprojektował, że Andrzej będzie architektem. Nadto styl Brunona Dudzińskiego i jego poczucie humoru dalekie były od synowskiego, ba, wręcz się rozmijało.

Dudi najpierw przeszedł do gdańskiej PWSSP, na architekturę wnętrz i grafikę, by potem przenieść się do warszawskiej ASP, kończąc wydział grafiki i plakatu w pracowni Henryka Tomaszewskiego. W schyłkowych latach 60. kontakt z nim mieliśmy potrójnym sposobem. Po pierwsze – poprzez nadsyłane do przyjaciół listy z rysunkami, które oglądaliśmy zaśmiewając się serdecznie. Po drugie – przez pierwsze jego dokonania w dziedzinie ilustracji okładek (pismo „Ty i Ja”) oraz zamieszczanie rysunków w miesięczniku „Polska” i tygodnikach: „Kultura” i „Szpilki”. I po trzecie – wpadał od czasu do czasu z Magdą do Sopotu, bo niełatwo było zapomnieć jego atmosferę, szczególnie tę z końca lat 50. i początku 60. Mieszkali tu profesorowie gdańskiej PWSSP, którzy byli pierwszymi mistrzami Dudzińskiego, z Gdańska promieniował klub studencki „Żak”,

najeżdżała nas regularnie kulturalna Warszawa, pienił się obficie letni sezon, a punktem zbornym, przez niemal cały rok, był słynny SPATiF na dole Monciaka czyli ul. Bohaterów Monte Cassino. Jak powiedział Dudi o Sopocie, w jednym z wywiadów:

tam socjalizm mieszał się z przedwojennością, a prowincjonalność z wielkim światem.

W oparach swingującego Londynu

Londyn, w końcu latach 60., był wytęsknioną, wyimaginowaną krainą dla mego dokuczliwie, a nieraz boleśnie przytrzaśniętego w komunie pokolenia. Fascynował, wabił i nęcił. Skazani na radio i jakieś odpryski w kinie i telewizorach, odpryski z reguły pod kontrolą, chciwie łapaliśmy każdą wiadomość stamtąd. Byliśmy zafascynowani, często naiwnie i bezkrytycznie, Zachodem, szczególnie Londynem, który wciąż dzierżył pierwszeństwo bycia kulturalną stolicą Europy, a nawet świata. Mimo, iż była to już końcówka ruchu hippie i młodzieżowej kontrkultury, powoli wchłanianej przez komercję.

Lecz póki co kontrkultura z jej głównym rdzeniem – muzyką rockową (Beatlesi, Stonesi, Hendrix, psychodelik skupiony w

samej jego esencji o nazwie Pink Floyd), psychodeliczną sztuką, z rozbudowanym podziemiem (słynny underground), z duchem buntu, anarchii, zjadliwej ironii wobec establishmentu, jednocześnie z krzewionymi hasłami łagodności, miłowania i pokoju – wszystko to wciskało się wszelkimi możliwymi szparami w życie kulturalne, społeczne i polityczne. I powstał nowy rodzaj niezależnej prasy, pisma takie jak „OZ”, „Ink”, „Frendz” i „Time Out” w których, w czasie dwuletniego pobytu w Londynie, Dudi znalazł swobodną przystań i to taką, która mu dała artystyczny i intelektualny zaczyn.

Czy byliśmy zazdrośni? O tak, bo dostał się do wymarzonego raju, bo zaznał swobody. Bo mógł chodzić po Portobello Road, widzieć i słyszeć te wszystkie cuda. Poznawać i obserwować naszych uwielbianych artystów, naszych idoli nie raz zatopionych w narkotycznych odjazdach lub łagodnych odlotach na “trawie”, by podbudować swoje czucia i dać kopa wyobraźni, tak mocno zafascynowanej wtedy Wschodem, ale tym Dalekim. I nie było w tym żadnej ambiwalencji. Ona przyłączyła później i niestety sporo osób z naszego pokolenia, raczej brzydko się zestarzało.

Za komuny Trójmiasto było oknem na świat. Marynarze dostarczali ciuchy, w tym wytęsknione džinsy i winylowe płyty o zapierających dech okładkach, w szalejącym rozpasaniu pop i op artu. Dudi był wtedy nieodrodnym dzieckiem owego pokolenia, podekscytowanego zachodnią sztuką. Dzięki pomocy i

zaproszeniu od znanego dokumentalisty Bolesława Sulika, w czerwcu 1970 Dudzińscy zakotwiczą się w Londynie. Wieść o wyjeździe Dudiego do swingującego wciąż Londynu była dla nas nader ekscytująca. Bo pomijając wspomnianą zazdrość mieliśmy tam swojego człowieka, ba, przedstawiciela Sopotu!

Londyn Dudiego to swoisty skok na głęboką wodę. Od grotechy życia w PRL-u, odskorupiania się z układów rodzinnych i ostatecznego zrzucenia z siebie ojca, do anarchistycznego szwungu, surrealistycznego spojrzenia na świat, osierocenia spokoju schowanego pod ziarnkiem piasku na sopockiej plaży, bo rozrzucony Londyn żył na okrągło z atomową wręcz energią działania i dziania się.

Po latach wspominał:

kiedy w wynajętym pokoju rozłożyłem kilka arkuszy białego papieru na podłodze, wiedziałem, że chcę robić coś zupełnie innego. Doskonale pamiętam to uczucie otwarcia. Jak gdyby fakt, że jestem w nowym miejscu, tak zupełnie innym od Warszawy czy Sopotu, nakazywał i jednocześnie umożliwiał przejście do innego wymiaru. Być może była to też próba oderwania się od wszystkich dotychczasowych wpływów. Takie bezlitosne zajrzenie w siebie, żeby odnaleźć to, co jest autentycznie moje i nie narzucone.

Powrót i odwrót

Latem 1972 roku Dudzińscy są znów w Warszawie. Powrót Andrzeja, połączony z wyfrunięciem z łamów "Szpilek" Ptaka Dudiego, otoczonego przyjaciółmi - zwierzątkami, komentującymi lub dopowiadającymi kwestie do głównych tekstów ptaka, napełniał nas radością i satysfakcją. Czytaliśmy jego krótkie filozoficzne rymowanki o życiu, odnajdując w nich nie tylko jego dawny, sopocki duch, wzbogacony tym co zaczerpnął z atmosfery i stylu bycia Londynu, ale także uwielbialiśmy jego naigrywanie się z zapyziałego PRL-u, który był tak dokuczliwym, naszym gorsetem.

A. Dudziński, źródło: Internet

“Szpilki” były wtedy niemal wyrocznią mego pokolenia, włącznie z bardzo lubianym przez nas felietonistą – tak, tak! – Urbanem. Zespół różnorodnych i świetnych rysowników – potężna gromadka Andrzejów: rozrywkowy i oryginalny w swej twórczości Czeczot, kąśliwy i celny Krauze, rozwijający coraz mocniej swój wręcz genialny zmysł felietonowy – Mleczko. Co to było za rozbuchane i ostro patrzące na rzeczywistość towarzyszo!

A w nim ekscentryczny, przekorny i filuternie ciepły Ptak Dudi:

a my tu sobie panie redaktorze pracujemy z kolegą docentem nad, nie uwierzy pan, miniaturyzacją niechęci...

Ptak czujny (ostre spojrzenie), acz obserwator nieco zdystansowany (ironia) zaułków, przejść i ślepych ulic biurokratycznej rzeczywistości nudnego i przaśnego PRL-u, egzystował przez siedem lat.

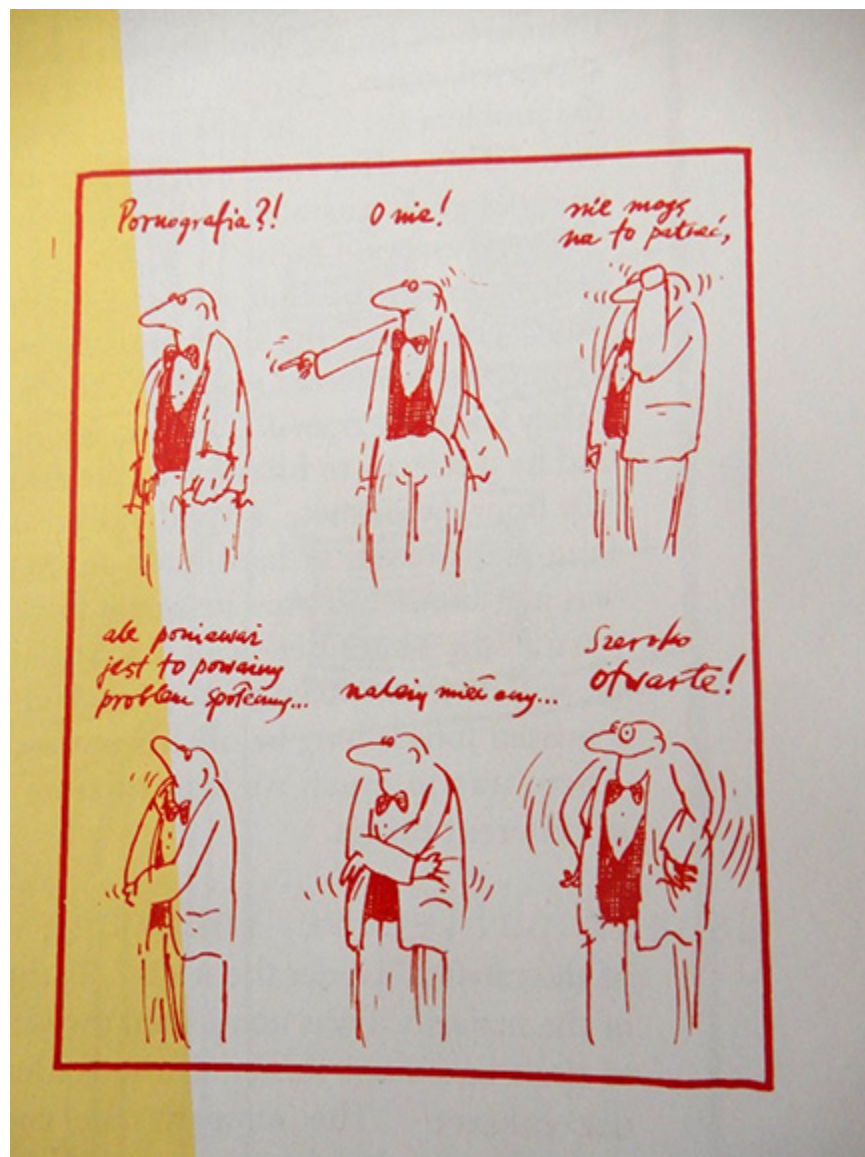

A. Dudziński, źródło: Internet

Stan ducha i materii ironiczno-anarchicznego Ptaka był zarazem instynktowną ucieczką przed zaszufładowaniem, przed nalepką-przylepką, przed triumfalnym uchwyceniem-odkryciem przez krytyków i /lub publiczność. To nie miał być ptak w klatce, nawet gdyby była złota. Miał buszować na wolności by być ciekawym dla samego siebie. Z chłopięcą ciekawością wciąż odkrywać nowe mielizny, doły i zapadliska, przylądki i zatoki na bezmiarze żywiołu wody. Jak niegdyś podczas letniego byczenia się na

sopockiej plaży.

Publikował także, w „Szpilkach” i innych tygodnikach i miesięcznikach, zabawne, a zarazem refleksyjne i z dużym wdziękiem czynione rysunki satyryczne, co podawało nam w czasach komuny dodatkową porcję tlenu do przetrwania. Jego ogląd świata nie był oparty na buncie dla buntu, czy na negowaniu starych zgredów, bo rzecz była nie w wieku, ale otwartości rozumu i czucia, a przede wszystkim artystycznego intelektu.

A. Dudziński, źródło: Internet

W latach 70. na stałe współpracował z „Ty i Ja”, „Literaturą”, „Kulisami”, „Polityką” i innymi periodykami. Projektował plakaty filmowe i teatralne, czołówki filmowe i teatralne scenografie. Okresowo współpracował z radiem i telewizją, a także kabaretem „Pod Egidą” i „Salonem Niezależnych”. Razem z Magdą pisał i ilustrował książki dla dzieci. W 1975 roku Ptak Dudi był osią słynnego festiwalu artystycznego studentów – FAMA. Dudziński pokazał tam, zrobiony wspólnie z Jurkiem Karpińskim, z

warszawskiego klubu „Stodoła”, pierwszy w swym życiu, kompletnie odjazdowy film. Postacie z filmu (Kleyff, Tarkowski i Weiss z “Salonu Niezależnych”) pojawiły się jakby wprost z ekranu na scenie w świnoujskim amfiteatrze. Wywołały tam kompletną anarchię rozwalając scenę i prowokując część widowni do zadymy, co miało być niejako symbolem ówczesnej degrengolady PRL-u. W niepełny rok później wybuchły protesty w Ursusie i Radomiu.

W 1976 roku Dudzińscy zostali zaproszeni do Holandii i Francji, gdzie Andrzej spotkał się ponownie z Ronaldem Toporem. Na całe życie zapamiętał to co mu Topor powiedział:

nie obawiaj się, my artyści nigdy nie idziemy na emeryturę, pracujemy do końca.

Od powrotu z Londynu miał w Polsce cztery indywidualne wystawy swoich prac, przy czym ostatnią przed wyjazdem do USA, w 1977 roku, w gdańskim klubie „Żak”, którego byłem wtedy prezesem i którą to wystawę, wspólnie z moimi pracownikami, zorganizowałem.

I jakiesz przedziwnie się plotą zbiegi okoliczności. W tym samym roku zaprosiłem do klubu pianistę jazzowego Adama Makowicza i był to także jego ostatni koncert w Polsce, przed wybraniem

wolności w Stanach.

Okres amerykański czyli z opresji pod presję

W 1977 roku mocno przykręcono śrubę i jedną z naszych ulubionych postaci, dodatkowo kręcących się przy Ptaku – Albina Kapucho ze spółdzielni „Ucho” – „wykopsał” w niebyt szczur z Mysiej, czyli cenzor z Głównego Urzędu Kontroli na ulicy Mysiej w Warszawie. Pozostało nam zżymanie się i zgrzytanie zębami, co u paru zdeterminowanych i odważnych osób spowodowało chęć działania i powstał KOR, po którym wyroiły się inne organizacje i związki oporu, mające swe ukoronowanie w pamiętnym strajku sierpnia roku 1980.

W czerwcu 1977 roku Dudziński został zaproszony na Międzynarodową Konferencję Grafików w Aspen, Kolorado. Przygotował na nią, znów z Karpińskim, krótki film o sobie i swej twórczości pt. „Scrap film”. Występowała w nim ta sama trójka aktorów i zapewne z tego powodu nastąpił kolejny, anarchiczny chaos podczas projekcji, w zderzeniu z amerykańską odmiennością projektorów, wtyczek, gniazdek, jak i napięcia prądu. Pokaz przymusowo przekształcił się w spontaniczny happening. Na konferencji Dudi spotkał wielu wybitnych grafików od których usłyszał słowa zachęty – spróbuj, spróbuj tu

pracować i zaistnieć.

Najpierw był “miodowy miesiąc” spędzony na zaproszeniu do Los Angeles, gdzie Dudzińscy zostali natychmiast wkręceni w kalifornijski styl życia i bycia, w dodatku posiadając nikły budżet. Zaczęło się szukanie prac zleconych, poznawanie rynku i jego możliwości. Dudi był wciąż zafascynowany muzyką rockową i marzyło mu się robienie okładek do winylowych LP, które w latach 70. były graficznymi cackami, niemal dziełami sztuki. Lecz zmienił się już trend i na okładkach zagościł nowy styl. Płacono mu jednak za szkice do projektów okładek. Ponieważ długo nie dało się tak pociągnąć, Dudi zdecydował się na kolejną, artystyczną Mekkę tamtego czasu – Nowy Jork. Tam na szczęście pomogli mu na początku życzliwi rodacy (państwo Markiewiczowie), rzecz niestety dość rzadka w polonijnym środowisku.

Założeniem było spróbować – i to nie za wszelką cenę – wejść na profesjonalny rynek amerykańskiej grafiki i ilustracji dla prasowych magazynów. Za sobą miał nie tylko otrzaskanie w zachodnich realiach, poprzez pracę w Londynie, lecz także posiadał bogate portfolio. Trzeba było zmienić styl pracy i spojrzenia na świat, co także czekało niesfornego Ptaka Dudiego. Dudziński mając już wstępną orientację w terenie, doszedł do wniosku, że ptaszydło może się stać jego pułapką. Zaszeregowaniem do jednego typu twórczości, co wtedy było

bardzo charakterystyczne, a w zasadzie funkcjonuje do dziś na rynku sztuki amerykańskiej.

Nawiązanie współpracy ze świetną gazetą "New York Times", było dla niego kolejną lekcją, która przy jego zdolnościach, pracowitości i intelekcie, dorzuciła nowy element do jego drogi artystycznej. Został niejako zmuszony do porzucenia kolorów na rzecz czarno-białej i to często oszczędnej kreski, bo takie były preferencje "Times'a". Poszukiwanie koncepcji rysunku-ilustracji do danego tekstu, pchnęło go ku studiowaniu sztuki greckiej i rzymskiej oraz takich klasyków rysunku, jak Dürer czy Hogarth. Nadto okazało się, że nabyta w PRL-u umiejętność posługiwania się metaforą, zawoalowanym przekazem, znakomicie się przydaje do ilustracji politycznych tekstów, szczególnie dotyczących Wschodniego Bloku.

Przy okazji chciałbym podkreślić fantastyczną umiejętność Dudzińskiego, którą nazywam błyskiem. Bo oto dostaje tekst do ręki, czasem na ostatnią chwilę, czyta go i mimo pewnych trudności w wyłapaniu niuansów językowych (w amerykańskim przypadku znajomość angielskiego nie zawsze wystarcza i musi upłynąć sporo czasu by się weń wdroić), potrafi szybko wyłuskać właściwe ziarno i tak je zasiać, że za chwilę wydaje świetny plon. Ponieważ jego prace regularnie zaczęły się ukazywać w "NYT", zauważono jego nazwisko.

Zauważyły go też służby widne, tajne i dwupłciowe PRL-u, kiedy od 1981 roku ukrył się pod pseudonimem "Jan Kowalski", zamieszczając rysunki przy tekstach skierowanych przeciw blokowi komunistycznemu, co automatycznie wzmogło się po wprowadzeniu w Polsce stanu wojennego. Takowe rysunki zamieszczał wtedy w największej gazecie polonijnej w USA, w "Nowym Dzienniku".

A. Dudziński, źródło: Internet

Zaczął także pojawiać się w innych znanych dziennikach i magazynach amerykańskich, jak „The Atlantic Monthly”, „The Boston Globe”, „Newsweek”, „The New York Times”, „Playboy”, „Rolling Stone”, „Vanity Fair”, „The Washington Post” i „Time”. Bardzo wiele zawdzięcza „The Boston Globe”, który ku jego uldze, umożliwił mu zamieszczanie kolorowych rysunków, dzięki czemu mógł kontynuować pracę w dwóch, odmiennych stylach. Tym bardziej, że na rynku amerykańskim istnieje specjalizacja automatycznie przypisująca artystę do jednego stylu. A tego Dudi instynktownie nie znosi.

Praca w obu dziennikach – „NYT” i „Boston Globe” umożliwiła mu także zamieszczanie dodatkowych rysunków w magazynach „American Illustration”, „European Illustration” i „Graphis”. W tym czasie Dudzińscy mieszkali na Long Island z widokiem na leżący naprzeciw Manhattan. Gdy ich odwiedziłem w 1985 roku, już tam nie mieszkali. Andrzej opowiadał, że widok na niesamowitą różnorodność zmian wyglądu Manhattanu, za dnia i w nocy, wręcz go atakował i rozpraszał. Dlatego opuścili Long Island przenosząc się właśnie na drugą stronę. Co prawda po przeprowadzce szybko ukradziono im auto, lecz niewiele się przejmując zdecydowali o okresowym wypożyczeniu samochodu, używając często rowerów i spacerując, tym bardziej, iż mieszkali niedaleko nowojorskiej oazy – Central Parku.

Zastanawiam się czy przypadkiem owe wcześniejsze obserwacje

nocnego Manhattanu, wyłaniającego się z ciemności, nie wpłynęły na nową fascynację Dudiego – posługiwanie się pastelami na czarnym tle, co z czasem stało się jego znakiem rozpoznawczym. Czarne tło było wtedy w Ameryce nie do pomyslenia. Zdecydowanie je odrzucano we wszystkich magazynach. A jednak w „Boston Globe” zaryzykowano. Rysunki sporządzał na specjalnym, grubym, szorstkim i oczywiście przepastnie czarnym papierze, zwanym Murillo i produkowanym w Fabriano, w Italii. Eksperymentował na nim temperą, akrylem a nawet olejną farbą, lecz zdecydowanie przeważały szwajcarskie kredki olejne „Neocolor”, które używał z mieszanką terpentyny.

A. Dudziński, źródło: Internet

W sukurs przyszły mu magazyny komputerowe, w których świetnie się przyjął jego nowy styl rysowania, właśnie na czarnych tłach. Wydawnictwa komputerowe zaczęły zamawiać u niego prace reklamowe i rozpoczął współpracę ze słynnym fotografem Ryszardem Horowitzem, mieszając rysunek z fotografią. Lecz znów odezwał się instynkt samozachowawczy i obawa przed kolejnym zaszufładkowaniem. W Polsce uważano go za twórcę w stylu zachodnim, na Zachodzie za typowo polskiego,

natomiast w Ameryce za typowo europejskiego.

W 1982 roku zaczął również coś nowego – został na siedem lat wykładowcą w „The Parson School of Design”, gdzie niejako znalazł swe dawne odbicie z czasów młodości, jak potem napisał we wspomnieniach:

tam zastałem nieortodoksyjne zachowania i kontestacje wiszącą w powietrzu.

Jednakże po paru latach atmosfera luzu i zadziorności się zmieniła, głównie z powodu nowego rodzaju studentów (należy pamiętać, że w tamtym czasie na uniwersytety wkroczyła polityczna poprawność, nieraz mocno przesadzona). Gdy poczęli się zwracać do Dudiego per “Mister Dudzinski”, postanowił zakończyć swoją karierę profesorską.

Na szczęście okres amerykański był przeplatany wyjazdami i wystawami indywidualnymi w Europie. Zaczęła je wystawa w Londynie, w tamtejszym Teatrze Narodowym. Pod wspólnym tytułem „Widzowie”, Andrzej pokazał 40 olejnych pastelów z niesamowicie wyrazistymi, groteskowymi postaciami. Bardzo szybko posypały się zamówienia z angielskich magazynów – „Vouge”, „Tatler” czy „GQ”. Lecz wydarzyły się rzeczy dodatkowe, przede wszystkim wizyta u znajomych we francuskim

departamencie Dordogne, gdzie obejrzał rysunki naskalne człowieka Cro-Magnon. Obrodziło to serią pastelów z nowym typem postaci i skłoniło go do bardziej oszczędnego stosowania kolorów. Sądzę, że owo doświadczenie stało się zaczątkiem tego co rozwinął obecnie – zamierzonej oszczędności wraz z dążeniem ku prostocie. Pewne znaczenie miała także podróż do Italii i pobyt w Rzymie i w Wenecji.

Praca w USA rozłożyła się na dwa miejsca – mieszkanie na Manhattanie i nabyty dom (studio) w miasteczku Gilbertsville, trzy godziny drogi od Nowego Jorku. Przypuszczał, że sielska cisza ułatwi mu lepsze wsłuchiwanie się w siebie. Tymczasem z powodu niesamowitej ilości owadów, często dokuczliwych, zrodziła się seria istot owadokształtnych. I co dla mnie osobiście intrygujące, mimo spockich korzeni, które przecież wzrastały przeważnie w ciszy i spokoju (dzikie zamieszanie trwało jedynie w sezonie letnim), wszelakie dźwięki prowincji, szczególnie natury, budziły zarówno w Magdzie, jak i Andrzeju, jakiś niepokój. Okazało się, że było im rażniej w nieustannych hałasach i wibrowaniu Manhattanu.

Pośpiech nowojorski to szczególne zjawisko. Wszyscy są niezmiernie zajęci, włącznie z emigrantami, którzy od razu próbują łapać swoją szansę w tym rozbuzowanym ulu, gdzie założeniem jest, że przecież Ameryka przyciąga najlepszych i najzdolniejszych. Dudi twierdzi, że rozpoznawanie go w Ameryce

jako Europejczyka było nobilitacją, bo „Europejczycy mają lepszy smak i lepsze maniery”. Dodałbym – lepsze wykształcenie oraz poczucie ważności życia towarzyskiego, a nie opierania się tylko na pracy z dodatkami (chodzenie po restauracjach, przaśna turystyka, itp.). Owo ciśnienie spowodowało, że Dudi zorientował się, że, jak mówił:

znalazłem się pośród maniakalnych pracoholików, ludzi przesadnie ambitnych i powinienem czuć się szczęśliwy, że jestem w tej lidze mistrzów, której ekskluzywne członkostwo jest tylko dla psychopatycznych pracusiów.

Dudziński wyczuł w tym nadciągające niebezpieczeństwo. Niespodziewanie w sukurs przyszła wizyta jego siostry Gabi z synem, którego nadruchliwość próbowano opanować zachęcając go do rysowania. Głównym tematem rysunków chłopca była kula na pająkowatych nogach. Dzięki temu pojawił się nowy twór Dudiego – Pokrak, który uzyskał publiczną nobilitację na kolejnej wystawie indywidualnej w Londynie, w 1987 roku. Dudziński przechodził w tym czasie następną fazę artystyczną – sprzeciw wobec wszystkiego czego się do tej pory wyuczył.

Za dwa lata Dudzińscy znaleźli się w grudniu, w Polsce, gdzie natrafili na wręcz szokujący krajobraz zmian, w kraju w którym

musieli rozeznać się na nowo. W 1990 roku była wystawa indywidualna Dudiego w Warszawie, a rok później w Krakowie. Tam nawiązał współpracę z „Tygodnikiem Powszechnym”, gdzie na parę lat zagościł Pokrak. Miał stałą rubrykę rysownika-felietonisty i Pokrak wygłaszał tam purnonsensowne teksty z dokumentarzami małych zwierzątek.

A. Dudziński, źródło: Internet

Pokrak znakomicie się dopasował do zachodzących, często pokracznych, zmian w Polsce. Był świetnie wkomponowany w

absurdalny ogląd rzeczywistości. Niektóre rysunki-felietony okazały się także prorocze, gdy na przykład stwierdził:

Metraż komfortu psychicznego zaczyna się zmniejszać

lub

Kiedyś mój synu cały ten chaos będzie twój

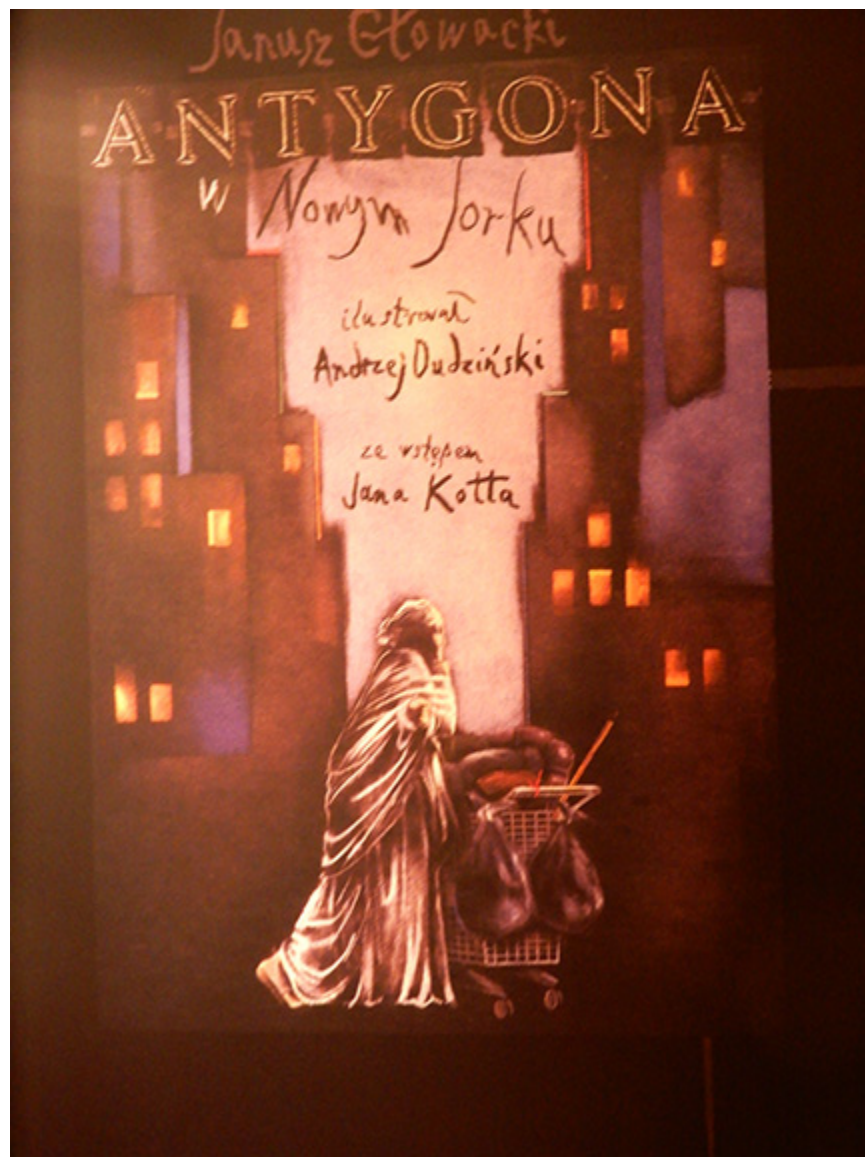
a stojący z boku myszulec dodaje:

Jak podrośnie to będzie chciał wyjechać. Do Chicago.

W pierwszym roku komentarze i pogaduchy Pokraka trwały w „Tygodniku Powszechnym”, gdy Dudi mieszkał jeszcze w Nowym Jorku, co dobitnie zaprzecza tezie, że trzeba być na miejscu, by wyczuwać puls społeczno-polityczny kraju. Wystarczy mieć odpowiednią inteligencję, podpartą talentem i pracowitością. W książce o sobie samym („Andrzej Dudziński”, Wyd. Artystyczne i Filmowe, W-wa, 1996) powiedział:

Nie przypuszczam, że u źródeł mojej kreatywności leży potrzeba kontaktu z publicznością. Próbuję malować, rysować i fotografować rzeczy tak, jak ja je lubię widzieć.

W tamtym okresie wykonywał dla różnych firm wiele projektów reklamowych, m.in. dla AT&T, Condé Nast, Deutsche Telekom (seria kart telefonicznych z motywami olimpijskimi), Royal Bank of Scotland i rysunki do kalendarza IBM w 1992 roku. W tym samym roku wraca do Polski, lecz swój czas wciąż rozdziela pomiędzy Nowym Jorkiem a Warszawą. Jedną z ostatnich prac na terenie Nowego Jorku były ilustracje do kolekcjonerskiego wydania sztuki Janusza Głowackiego „Antygona w Nowym Jorku”.

fot. K. Kasprzyk

Podczas wypadu do Hiszpanii zatrzymuje się w Madrycie, Toledo i Granadzie. Wciąga go słynne Muzeum Prado, dokąd wielokrotnie zachodzi oglądając dzieła starych mistrzów. Raz udaje mu się być przez parędziesiąt minut samemu w sali z malarstwem Boscha. Mogę sobie łatwo wyobrazić co Dudi przeżywał stojąc przed tryptykiem Boscha „Ogród ziemskich rozkoszy”. W roku 2001 udało mi się spędzić w tej sali pełne pięć, samotnych minut, pomijając zaglądającego co chwila

strażnika i nagle, energiczne wejście malutkiej, złotowłosej dziewczynki, która znieruchomiała na parędziesiąt sekund przed prawym skrzydłem tryptyku zatytułowanym Piekło. Nie mogłem uwiecznić spotkania aniołka z piekłem, bowiem nie tylko, słusznie zresztą, był zakaz robienia zdjęć, lecz miałem na karku strażnika.

Wizyta w Hiszpanii wywarła na Dudim spore wrażenie z powodu przekonania się do maestrii uznanych, starych mistrzów i odcisnęła piętno na jego twórczości, w której pojawiły się elementy iberyjskie. Dlaczego napisałem iberyjskie, a nie hiszpańskie? Bo nieodłączną częścią krajobrazu sztuki Hiszpanii są wspaniałe dokonania Maurów. O tych doświadczeniach wyraził się tak:

Wszystkie moje dotychczasowe twórcze usiłowania polegały na „odrywaniu się” od tradycji i szukaniu sobie miejsca poza wspólnym zbiorem. Po powrocie z Hiszpanii i Włoch uświadomiłem sobie, że nie ma sensu uciekać, i ta myśl wydała mi się kojąca. Wciąż chcąc być odmiennym, odkryłem że nie muszę być tym tak zdesperowany. Od samego początku, wszystko co kiedykolwiek czyniłem było konsekwencją wewnętrznej potrzeby, trudnych do zdefiniowania impulsów.

Dudziński podczas podróży szkicuje bardzo rzadko. Bardziej fascynują go przeróżne detale murów, ogrodzeń, czy ścian, tworzące gotowe kompozycję struktur, kształtów i kolorów. Do tego celu używa aparatu fotograficznego i ma instynktowną umiejętność właściwego kadrowania tego typu ujęć.

Natomiast podsumowaniem doświadczeń amerykańskich niech będą znów jego słowa:

Miałem bowiem wrażenie, że zamieniłem jeden rodzaj opresji na drugą. Tam była opresja polityczna, tu jest komercyjna. Szacunek okazywany artyście w Polsce jest trudny do porównania z tym w USA, gdzie zdarza się, że twórca jest pionkiem w grze. Często przypomina rzemieślnika, któremu zleca się wykonanie konkretnej pracy.

Druga część ukaże się w środę, 22 stycznia 2020 r.